

ДВУГЛАСЪТ НА ТРАГЕДИЯТА. НА КОГО ПРИНАДЛЕЖИ ПСИХОЗАТА?

КАТЕРИНА ГЕОРГИЕВА

БОЯН ЦЕНЕВ

1. Is her beginning in his end?

С трагедията на Софокъл „Електра“ векове по-късно на сцената на психичното една от главните роли ще играе „Комплекстът на Електра“, приписван на всяка една жена. Текстът на Софокъл успява да изведе в античната мисъл като най-чисти обаче основните мъжки образи в трагедията – Агамемнон и Орест. Единият чист поради причината на смъртта си, другия – чиста въпреки „оповестената“ смърт. Езикът на единия успешно „изказва“ историята чрез проехтяващото му име, докато езикът на Орест, успява да я вплете в действието. За жените остават тези роли, които не са – предателката-прелюбодейка Клитемнестра, страхливата Хризотемида и разбира се – Електра, сякаш завинаги останала в комплекса с тотализираща невъзможност да порасне – „aeterna amica“. Означаваща верига спазматично пропуска женското присъствие чрез противопоставянето на Електра и Клитемнестра и Електра и Хризотемида. Техният диалог минава през разкъсване на традицията, на жената, за да роди героизма на мъжа.

Нашият опит е свързан със заместване на мъжете в трагедията от жените. Смяната в уравнението, функциониращо и доминиращо през липсата на бащата и невротичния син, ще бъде и моят опит да докажа, че ако на мястото на Орест е Хризотемида, на мястото на убития Агамемнон, отнет е животът на Клитемнестра, а Електра и Хризотемида извършват убийството на Агамемнон, би ни довело до едно възможно сътворяване и едновременно завръщане към традицията на жените, разслоена от символните „василевси“ в трагедията.

С допускането Хризотемида и Електра да извършват заедно убийството на баща си, се открива възможността за нов разказ, започващ обаче не с убийството на бащата, а с вече отнетата майка. Историята на нейното отсъствие е проходаването на двете сестри и едновременно с това отключването на психотична, парадоксална в тази връзка, архаична „исогиния“, заедност и

тъждественост. Удвоените сестри и отсъстващата майка дават началото на „история, изпълнена с патос, защото тя разказва за преждевременната загуба (на майката), за болките, страховете и копнежите, причинени от раздялата (с майката) на говорещото същество, изгнаник, склонен към униние и екзалтации и обречен да прекосява всевечно чуждите земи на други езици и метаезици, които му обещават събиране (с майката), но го отклоняват все по-надалеч от нея по пътищата на безкрайно „политопично“ дирене.¹

Електра:

„А мене ще крепи това, че себе си
не унижавам. Твойта чест не искам аз.
Ти — също, ако беше с ум. На най-добър
баща ти би могла да носиш името —
носи това на майка си! За хората
ще бъде явно: ти предаде своите!“²

Функционирането на Електра в трагедията е изцяло подчинено на бащиното отсъствие. Реалното среща травмата в речевия поток на Електра и няма жест, способен да снесе травматичния опит. С убийството на Клитемнестра обаче се оголва същинската липса и страха на Агамемнон от неговите дъщери, осакатени и лишени, вече в самата трагедия, от цялостта си, сираци на разкъсана традиция.

Чрез реалното убийство, действащата *folie à deux*, тази исогиния, пластовете, разделяни още от Античността, започват своето наместване, прохождение, залагайки мистерията в утробата на традицията.

2. Кастрираните Вакханки

Векове след това, 30-те години на Франция, ще видят анализираното лице на две сестри, усвоили историята в много класически, трагедиен вид. Това е случаят на сестрите Папен³ отнели живота на две жени, в чиито дом са работили

¹ Николчина, М. Смисъл и майцеубийство. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 1997, стр. 15.

² Софокъл, Електра, превод Александър Балабанов, стр. 19.

³ В началото на 30те години във Франция Леа и Кристин Папен убиват жените от семейство Ланселин. Телата са намерени в дискредитиращи позиции, а двете сестри са по-късно задържани

като прислужници. Жестоката проява на *folie à deux* на Леа и Кристин не спира дори тогава, докато жертвите им се изговарят имената им- невъзможността езикът да осуети стихията на психотичния блясък, бележи традицията – „сестрите смесват отражението на болестта с лика на своите господарки“⁴

В случая на сестрите Папен и тяхната дело имаме действаща психоза със садо-мазохистична перверзия, която води до нихилиране и заличаване не просто на опита за извикване на жената от жената в танца на отчуждението, но се изправяме пред заличаване на жената в отблясъка на жената-като-събитие в нейната уникалност, уловено от Жан Жьоне и неговите слугини: „Сега е възвишена в своята изоставеност, под ръка я придържат две слугини, грижовни и покрусени от скръбта ѝ. Видя ли я? Скръбта ѝ искри от блясъка на накитите ѝ, от сатена на роклите , ѝ от полилеите! Клер, красотата на моето злодеяние, трябваше да изкупи нищожността на болката ми. А после щях да драсна клечката.“⁵

При едно евентуално „пренареждане“ на трагедията, ние бихме имали една структуроопределяща и свързваща *folie à deux*. Тук Електра и Хризотемида преодоляват кастрацията, като заличават опитите на мъжките фигури, да ги отнемат във възможност. Удвоените, тъждествени сестри, сродят своята сила в психотичния отблясък, който взривява символния ред, достигайки до смъртта на трета сестра, жертвана от Агамемнон в трагедията. С убийството на Агамемнон сестрите биха променили хода на античното време, колкото за да изпеят песента за отнетата майка, толкова за да разкажат, през смъртта на баща си, историята на убитата Ифигения. Песента на сестрите, освобождавайки ги от сторенето, разкрива извършеното от бащата, лишил Ифигения от предаването на утробната нишка, за отнетата възможност да-избере-да бъде майка. В тази двойна каторга - той вече я е отнел като дъщеря на майка ѝ, но и като майка на нейното дете.

в леглото си, близо до оръжията на престъплението. Голяма част от водещи френски мислители като Сартр, Симон дьо Бовоар и др. защитават деянието на двете сестри, смятайки, че то е плод на класов сблъсък между камериерките и техните работодателки. Изчерпателен анализ прави и Жак Лакан в “Motives of paranoid crime: The crime of the Papin sisters. Crit. Texts 5 7-11.

⁴ “Motives of paranoid crime: The crime of the Papin sisters. Crit. Texts 5 7-11, p. 8.

⁵ Жьоне, Ж. Слугините. ИК Фама, София, стр. 92.

Така страхът на Агамемнон от пораждащата сила на Ифигения разкрива това, че „страхът от архаичната майка е страх от родилната и мощ.“⁶ Обреченото на отхвърляне момиче, което трябва да изостави първата си любов и „фазата“ на момичешката фиксация, която по-късно намираме пренесена върху бащата.⁷

3. „Мама и нашето дете. Предверието на лудостта“

В книгата си⁸ Иригаре разкрива фалическият стадий, при който малкото момиче иска да дари с дете своята майка. Желанието да се роди момиче обаче е толкова силно поради насадата от „повтарянето, пресъздаването на собственото раждане и отделянето от майчиното тяло.“⁹ Така Електра и Хризотемида, вече откъснати и лишени от своята майка, поемат по обратния път – съединяването и срещата с майката, която ще се осъществи след премахването на символния баща, който „изпитва по-скоро сексуално удоволствие от изработването на законите, отколкото от любовта.“¹⁰

Парадоксално, при случая на сестрите Папен, сливането с майката преминава през ексцеса и пробива на женската традиция. Тяхната майка не е търсеното и намерено утробно приютяване, тя е терминалният проблем, до който психотичния пробив достига без-наказано и отключва агресията, довела до жестокото убийство - „несъзнаваното намерение, преведено в съзнавано, не може да бъде изразено без да бъде съобразено с разбирането на субектите за социални норми.“¹¹

Докато Хризотемида и Електра биха били неотделими във възстановяване и „зачеване“ на новото начало, чисто продължение на архаичната майка, то сестрите Папен, свързването е между тях се засилва само

⁶ Николчина, М. Смисъл и майцеубийство, стр. 22.

⁷ Irigaray, L. *Speculum of the other woman. Is her End in Her beginning?* trans. Gillian Gill, Cornell University Press, New York, p. 34.

⁸ *Ibid.*, pp. 34-35.

⁹ *Ibid.* p. 35.

¹⁰ *Ibid.* p. 39.

¹¹ Crichton, P. Christopher Cordess. *Motives of paranoid Crime: The crime of the Papin sisters.* *The Journal of Forensic Psychiatry.* University of Sussex Library, p. 569.

чрез преодоляване на тази традиция, до опита да я нихилират в степен на „сиамско психотично свързване“.

С „предзададената“ смърт на Агамемнон, Електра и Хризотемида биха пресъздали, повторили и вплели митриалното свързване в традицията, следствие на *Folie à deux*, докато сестрите Папен, остават свързани единствено по отношение на „тази тишина, която не може да бъде празна, дори да е била мрачна в очите на свидетелите.“¹²

Така сестрите, назовани от историята, се освобождават от функциониращото разпределение един път чрез атаката срещу символната ограда в една антична трагедия, и един път през ексцеса на социалната норма и преминаване отвъд свързването в традицията, в техните последни думи след извършеното престъпление „Това беше чиста работа“¹³.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Николчина, Миглена. Смисъл и майцеубийство. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 1997г.
- Жьоне, Жан. Слугините. ИК Фама, София, 2013.
- Crichton, P. Christopher Cordess. Motives of paranoid Crime: The crime of the Papin sisters. The Journal of Forensic Psychiatry. University of Sussex Library.
- Irigaray, L. Speculum of the other woman. Is her End in Her beginning. trans. Gillian Gill, Cornell University Press, New York.
- Lacan, J. “Motives of paranoid crime: The crime of the Papin sisters. Crit. Texts 5 7-11.

---

¹² Lacan, J. Motives of paranoid crime: The crime of the Papin sisters. Crit. Texts 5 7-11, p. 10.

¹³ “En voila du propre” – Последните думи, които сестрите казват преди да бъдат изправени пред съда. В близост до тях се намирали почистените оръжия на престъплението.